

Respons

Usbekistan: Voldtekt

- Utsettes kvinner for voldtekt i pågrepssituasjoner, eventuelt i varetekt i Usbekistan?
- Straffeløses politiet for denne typen overgrep mot kvinner?
- Skjer det at opposisjonelle blir anklaget for voldtekt som en form for sanksjon?

Usbekisk straffelov – teori og praksis

Vold i hjemmet er ikke forbudt ved lov, men usbekisk straffelov forbyr voldtekt, inkludert voldtekt av nært familiemedlem. Straffeloven sier imidlertid ingenting om voldtekt i ekteskapet. Ifølge en internasjonal organisasjon (møte i Osj/Kirgisistan, september 2013) anses ikke voldtekt innenfor ekteskapet for å være en faktisk voldtekt i Kirgisistan, heller ikke av kvinnene. Kvinnene anmelder ikke denne typen overgrep i frykt for stigma. Det er Landinfos vurdering at dette også er gjeldende i Usbekistan. Vold i nære relasjoner er svært utbredt i Usbekistan og anmeldes generelt ikke, og det er derfor nærliggende å anta at heller ikke voldtekt innenfor ekteskapet anmeldes. Ifølge U.S. Department of State (2014, s. 28) har det ikke blitt ført saker for retten som omhandler voldtekt i ekteskapet.

Utuktig omgang med mindreårige er straffbart, og strafferammen er 15 til 20 års fengsel (U.S. Department of State 2014, s. 31).

Den generelle holdningen til voldtekt er at dette er et tema man ikke skal snakke om. Kulturelle normer hindrer kvinner og deres familier fra å snakke om voldtekt, og media rapporterer nesten ikke om voldtekt (U.S. Department of State 2014; Abrahamsen 2007)¹.

En advokat i Osj (møte, september 2013) fortalte Landinfo om et tilfelle der tre etnisk usbekiske jenter ble voldtatt under urolighetene mellom etniske kirgisere og etniske usbekere i juni 2010. Voldtektsmennene ble avslørt, men de ble ikke arrestert. Landinfo finner det naturlig å trekke paralleller til Usbekistan, da rettssystemet der regnes for å være enda svakere enn i Kirgisistan.

¹ B. Miree Abrahamsen har skrevet en artikkel om kvinneliv i Usbekistan i bladet *Kvinner Sammen* (2007). Artikkelen er basert på en rekke intervjuer med kvinner og menn i Usbekistan. Prosjektet ble finansiert av Norsk Forskningsråds internasjonale stipendordning.

Voldtekt i varetekt og fengsler - blir politi/myndigheter straffeforfulgt for disse overgrepene?

Tortur og mishandling er vanlig i varetekt og soningsanstalter, også seksuell mishandling (U.S. Department of State 2014, s. 3). Både Human Rights Watch (2014) og Amnesty International (2013) skriver spesifikt at voldtekt er en del av mishandlingen/torturen som finner sted i varetekt og fengsel.

FNs komité mot tortur (UN Committee Against Torture 2013) har uttrykt bekymring for at myndighetene har gjort seg skyldig i voldtekt eller truet innsatte med voldtekt. Det nevnes flere eksempler på innsatte som har vært utsatt for denne typen overgrep.

Ifølge en usbekisk journalist (møte i Bisjkek, mai 2007) er voldtekt i usbekiske fengsler svært vanlig, menn mot menn. Journalisten uttalte seg ikke om voldtekt mot kvinner i fengslene. Voldtekt er ifølge journalisten den største ydmykelsen usbekiske menn kan oppleve. Landinfo forsto informasjonen slik at voldtektene blir utført både av andre fanger og av fangevoktere. Det er vanskelig å få detaljert informasjon om hva som skjer i usbekiske fengsler siden internasjonale observatører kun har begrenset tilgang til fengslene. De får kun lov til å besøke enkelte fengsler og kun begrensede deler av fengslene (U.S. Department of State 2014, s. 7). Beskrivelsene av forholdene er derfor først og fremst basert på vitneprov fra tidligere innsatte.

RFE/RL (2010) skriver om et tilfelle der tre søstre ble gjeng-voldtatt og mishandlet så grovt av usbekisk politi mens de satt fengslet (de var dømt for opptøyer og tyveri med dom på ca. seks år) at den ene av søstrene måtte tilbringe to måneder på sykehus. Etter at RFE/RL hadde skrevet om overgrepet mot søstrene, ble det åpnet en kriminalsak med anklager om voldtekt. Saken ble imidlertid ikke etterforsket, og det endte med at den ble avvist.

En annen sak har også vært omtalt i media. En fengslet kvinne ble voldtatt av en politimann mens hun satt i varetekt. Kvinnen var siktet for bedrageri. Voldtektssaken kom opp i en høring i parlamentet, og det ble innrømmet fra myndighetshold at kvinnen var blitt voldtatt. Politimannen som hadde stått for ugjerningen ble ikke siktet, men kvinnen ble løslatt fra fengslet. Menneskerettighetsaktivisten Elena Urlaeva (som sitert i Fitzpatrick 2012) uttalte at årsaken til at saken kom opp til høring og at det ble innrømmet voldtekt, trolig var Hillary Clintons besøk til Usbekistan, samt at saken var blitt kjent offentlig. Ifølge Urlaeva kommer innrømmelser og løslatelser som et resultat av FN-høringer eller viktige besøk til landet.

Landinfo er ikke kjent med saker der politiet har blitt dømt for voldtekt.

Anklager om voldtekt rettet mot opposisjonelle

I den grad det skrives om voldtekt i Usbekistan, er det i forbindelse med at usbekiske myndigheter anklager politisk opposisjonelle eller andre som rapporterer om menneskerettighetsbrudd i Usbekistan for seksuell trakassering eller voldtekt (U.S. Department of State 2014, s. 29). To slike saker ble omtalt i media i 2013. Den ene saken gjaldt voldtektsanklager mot den 71 år gamle faren til den opposisjonelle Birdamlik-lederen. Vedkommende ble dømt til fire års fengsel, for bl.a. voldtekt. Den andre saken gjaldt en tilsvarende sak mot et aktivt medlem i opposisjonspartiet ERK (Sadykov 2013). Sterke indisier tyder på at begge sakene var fingert.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor korte frister og inneholder gjerne lite bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

- Abrahamsen, B. M. (2007). Kvinneliv i Usbekistan. *Kvinner Sammen*, (2) 2007. Tilgjengelig via Fokus <http://www.fokuskvinner.no/no/Forsiden/Magasinet-Kvinner-Sammen/2-2007/Kvinneliv-i-Usbekistan/> [lastet ned 12. mai 2014]
- Amnesty International (2013, 3. juli). *Return to Torture: Extradition, forcible returns and removals to Central Asia*. London: Amnesty International. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/docid/52453b634.html> [lastet ned 6. mai 2014]
- Human Rights Watch (2014, 21. januar). *Human Rights Watch, World Report 2014 – Uzbekistan*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/docid/52dfdda23.html> [lastet ned 6. mai 2014]
- Fitzpatrick, C. A. (2012, 4. januar). Uzbekistan: Police Make Rare Admission of Prison Rapes. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/64787> [lastet ned 5. mai 2014]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2010, 13. januar). Uzbek Woman Tells Of Sisters' Alleged Rapes In Prison. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Uzbek_Woman_Tells_Of_Sisters_Alleged_Rapes_In_Prison/1928516.html [lastet ned 5. mai 2014]
- Sadykov, M. (2013, 29. august). Uzbekistan: Rape Charges as Anti-Opposition Weapon? *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/67446> [lastet ned 5. mai 2014]
- U.S. Department of State (2014, 28. februar). Human Rights Practices Uzbekistan 2013. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2013&dliid=220410> [lastet ned 8. mai 2014]
- UN Committee Against Torture (2013, 14. november). *Concluding observations on the fourth periodic report of Uzbekistan*. Genève: UN Committee Against Torture. Tilgjengelig via Universität Wien http://www.univie.ac.at/bimtor/dateien/uzbekistan_cat_2013_concob.pdf [lastet ned 6. mai 2014]

Muntlige kilder

- Advokat. Møte i Bisjkek, Kirgisistan 25. september 2013.
- Internasjonalt organisasjon. Møte i Osj 24. september 2013.
- Usbekisk journalist. Møte i Bisjkek mai 2007.

Respons Usbekistan: Voldtekt

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.